

Statped

Bredtvet kompetansesenter

**HØRING - NOU 2009:18 Rett til læring.
Innstilling fra utvalget for bedre læring for barn,
unge og voksne med særskilte behov.**

**Høringsuttalelse fra Bredtvet kompetansesenter,
Statlig spesialpedagogisk støttesystem**

Høringsuttalelsen er behandlet i informasjons- drøftings- og forhandlingsmøte (IDF) ved Bredtvet kompetansesenter 09.11.09 og 19.11.09. Uttalelsen er enstemmig.

Høringsuttalelse NOU 2009:18 Rett til læring

Bredtvet kompetansesenter

Bredtvet kompetansesenter viser til Kunnskapsdepartementets brev av 22.07.09 der det inviteres til høring om NOU 2009:18 Rett til læring. Bredtvet kompetansesenter er et landsdekkende statlig kompetansesenter som yter tjenester til barn, unge og voksne med store språk-, tale-, stemme- og lese- og skrivevansker.

Sammenfatning av Bredtvet kompetansesenters synspunkter på NOU 2009:18:

- Bredtvet kompetansesenter støtter forslaget om at alle funksjonene ved senteret (afasi, leppe-, kjeve-, ganespalte, stemmevansker, spesifikke språkvansker hos barn, taleflytvansker (stamming og løpsk tale), dysleksi, lære- og hjelpemidler og ASK) videreføres.
- Bredtvet kompetansesenter presiserer at alle Bredtvets funksjoner og vanskeområder bør videreføres samlet, og at ett klart definert miljø gis et nasjonalt ansvar for å opprettholde og videreutvikle den praksisnære kunnskapen på språk- og taleområdet. Vi mener at regionaliseringstanken kan styrkes nettopp ved å opprettholde en sterk, sentralisert enhet.
- Tilbudet til barn, unge og voksne med store språk- og talevansker kan bli rammet og få negative konsekvenser ved en gjennomføring av fire regionsentre uten et klart definert miljø med et nasjonalt ansvar.
- Bredtvet kompetansesenter opplever at utvalget har en urealistisk positiv forståelse av hva man kan få til innen rammen av relativt små regionale enheter, spesielt hva gjelder fagutvikling og opprettholdelse av spisskompetanse på til dels mange, store og komplekse fag- og vanskeområder. Vi imøteser en nærmere utredning av Statped i forhold til oppgaver, organisering og dimensjonering.
- Bredtvet kompetansesenter mener at språkkartlegging av barn bør foregå ved toårsalder, og ikke ved tre år som utvalget foreslår. Vi ser ikke nødvendigheten av å følge opp dette ytterligere ved fire- og femårsalder i de tilfellene hvor språkvansker ikke er avdekket.
- Bredtvet kompetansesenter mener at inndelingen av vansker i høy-/lavfrekvent ikke er en hensiktsmessig inndeling når det gjelder fordeling av oppgaver på henholdsvis kommunalt/fylkeskommunalt og statlig nivå.
- Bredtvet kompetansesenter driver ikke med grunnforskning, men har en unik posisjon i skjæringsfeltet mellom praksis og forskning. I tillegg har vi en stabil kompetanse. Dette gir gode muligheter for praksisrelatert utviklingsarbeid og fokus på tiltak. Gjennom vår forskningsbaserte kunnskap kan vi i større grad kvalitetssikre våre tjenester.
- Bredtvet kompetansesenter mener at retten til spesialundervisning ikke kan erstattes av mer fleksible og mindre byråkratiske prosedyrer uten at dette går ut over barnas/elevenes rettssikkerhet.
- Bredtvet kompetansesenter ser det som en svakhet at NOUen ikke har belyst følgende tema: Lære- og hjelpemidler, minoritetsspråklige med spesialpedagogiske behov og voksne med rett til spesialundervisning.

Bredtvet kompetansesenter vil innledningsvis komme med en prinsipiell innvending mot utvalgets arbeid, da vi oppfatter at det hovedsakelig er det generelle pedagogiske system som gjennomgås på bekostning av det spesialpedagogiske, i motsetning til det vi kunne forvente ut fra arbeidsgruppens mandat. Vi slutter oss til særmerknad fra utvalgsmedlem Bente Hagtvet:

”En kunne vente at en NOU som adresserte opplæringen til barn, unge og voksne med særskilte behov på en tydeligere og mer balansert måte hadde diskutert hvordan man i praksis tenkte seg at ulike forutsetninger, læringsmål og organisatoriske løsninger kunne håndteres innenfor rammene av en inkluderende og likeverdig opplæring. Men teksten plasserer ikke opplæringen av individer med særskilte behov i spenningsfeltet mellom det allmenne og det spesielle, mellom inklusjon i fellesskapet og læringsutbytte for den enkelte. Leseren får heller det inntrykket at ambisjonen er å gjøre det spesielle allment.” (s. 234)

Bredtvet kompetansesenter vil kommentere utvalgte momenter i NOUens kapitler 16, 13, 18, 14 og 19, samt tre viktige momenter som utredningen utelater: (Forslagene i NOUen som blir kommentert, er innsatt i kursiv).

Kapittel 16 – PP-tjenesten og Statped tettere på

I dette kapittelet foreslås:

Statped organiseres i fire samorganiserte og samlokaliserte spesialpedagogiske regionsentre (Sørøst, Vest, Midt og Nord), sammenfallende med helseforetakenes regionsstruktur. Regionsentrene lovfestes.

Bredtvet kompetansesenter har siden 1960-tallet hatt ansvar for å ivareta og videreutvikle de logopediske fagområdene. Dette har gjort det mulig å bygge spisskompetanse som ivaretar våre brukere og samarbeidspartnere. Vi slutter oss til forslaget om at funksjonene ved Bredtvet kompetansesenter videreføres.

For å opprettholde spisskompetanse på hele det logopediske fagfeltet (språk-, tale- og kommunikasjonsvansker) er det viktig å presisere at alle Bredtvets funksjoner og vanskeområder bør videreføres samlet, og at ett klart definert miljø gis et nasjonalt ansvar for å opprettholde og videreutvikle den praksisnære kunnskapen på språk- og taleområdet. Det er viktig at denne kunnskapen ikke fragmenteres. I tillegg er det lite sannsynlig at man innenfor rammen av en ren regionsmodell kan ivareta kravet om å videreutvikle fagfeltet og å opprettholde spisskompetanse innen språk, tale og kommunikasjon.

For at et fagmiljø skal kunne bygge opp, utvikle og beholde en slik spisskompetanse, må det være av en viss størrelse. En del vansker er dessuten så sjeldne og/eller omfattende at det er urealistisk å bygge opp spisskompetanse i fire regioner. En regionalisering vil også kunne føre til ulike tilbud mellom regionene avhengig av tilgang på kompetanse og ressurser.

Vi slutter oss til utvalgsmedlemmet Bente Hagtvets kommentar om samlokalisering av kompetansesentrene i regioner *”De nåværende sentrene bør i utgangspunktet ikke påtvinges en samlokalisering; de bør i første omgang organiseres som nettverk med sterke samarbeidsforpliktelser.”* (pkt 16.6.2 side 188)

Vi slutter oss også til hennes kommentar om Statpeds rolle overfor PPT s. 189.

I den foreslåtte regionsmodellen fordeles ansvaret mellom PPT og Statped ut fra skillet mellom hhv. høyfrekvente og lavfrekvente vansker. Det er imidlertid svært vanskelig å trekke et meningsfullt skille mellom hva som kan betegnes som høyfrekvent og hva som må betegnes som lavfrekvent. Ta for eksempel fagområdet ”lesevansker” som, uansett hvor høyfrekvent det måtte være, også vil innbefatte personer med så omfattende lese- og skrivevansker at det vil være svært lav forekomst av denne typen vansker.

Det finnes dessuten ingen lineær sammenheng mellom det antallet personer som har en vanske, og den mengden ressurstildeling og kompetanseoppbygging som skjer lokalt. Lokalt hjelpeapparats manglende prioritering av voksne med særskilte behov hjemlet i Opplæringslovens kapittel 4A (for eksempel personer med afasi, taleflyvansker og stemmevansker), er eksempler på dette.

Kapittel 13 – Tidlig innsats og forebygging

I dette kapittelet foreslås:

Kommunen får plikt til å sikre språkkartlegging av barn omkring fylte tre, fire og fem år. For tospråklige barn må begge språk kartlegges.

Bredtvet kompetansesenter er positiv til forslaget om obligatorisk språkkartlegging av alle barn. Vi ønsker imidlertid at dagens praksis med kartlegging ved fylte to år videreføres. Forskning viser at det er ved toårsalder foreldrene blir bekymret dersom barnet viser forsinket språkutvikling, og erfaring viser at tidligst mulig intervensjon er avgjørende for resultatet. Bredtvet kompetansesenter stiller seg undrende til utvalgets forslag om ny obligatorisk kartlegging av alle barn både ved fylte fire og fem år. Vi mener at ressursene som er tenkt brukt til dette i stedet bør brukes målrettet i forhold til barn der kartleggingen ved toårsalderen gir grunn til bekymring. Forslaget om kartlegging av tospråklige barn på begge språk er positivt.

Kapittel 18 – Økt kompetanse på alle nivåer

Her foreslås:

Det inngås forpliktende samarbeidsavtaler mellom de spesialpedagogiske regionsentrene og universitets- og høyskolesektoren.

Vi vil presisere at Bredtvet kompetansesenter har samarbeidsavtaler med Universitetet i Oslo. Samarbeid mellom Bredtvet kompetansesenter og Institutt for spesialpedagogikk, Institutt for lingvistiske og nordiske studier, samt Psykologisk institutt, er formalisert og har fungert i en årrekke. Senterets ansatte bidrar i utdanningen av studenter både som forelesere, kursholdere, og som praksisveiledere, og vi samarbeider om forsknings- og utviklingsprosjekter.

Videre foreslås:

Forskningen knyttet til barn, unge og voksne med behov for ekstra tilrettelegging i opplæringen styrkes. Det er behov for å heve kvaliteten på denne forskningen, slik at kunnskapsgrunnlaget for politikkutforming og praksis styrkes. Dette bør skje innenfor Utdanning 2020.

Bredtvet kompetansesenter støtter at det er viktig å styrke forskningen på dette feltet, men vil også understreke at Bredtvet kompetansesenter er i en unik posisjon hva gjelder forsknings- og utviklingsarbeid (FoU) fordi:

- vi har praktisk erfaring, teoretisk kunnskap og fortløpende tilgang på data
- vi vet hvor det er størst behov for forskning ut i fra allsidig praktisk erfaring

Senteret har forskningsprosjekter sammen med universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren), men det er praktisk og ressursmessig umulig hvis alt FoU-arbeid ved senteret skal involvere UH-sektoren. Vi ønsker at Bredtvet kompetansesenter skal kunne være en premissleverandør og ikke bare en dataleverandør innenfor klinisk/anvendt forskning. Utenfor Statped mangler det fagmiljøer på mange felt. Vi undrer oss over hvem som skal gjøre denne forskningen dersom ikke Statped selv skal kunne bidra.

En aktiv og kontinuerlig forskning (f.eks. effektstudier, kasus-/flerkasus studier) vil bidra til en positiv innvirkning på både presisjonsnivå og kvaliteten på våre tjenester. Det er videre vanskelig å se at Utdanning 2020 kan fremme forskning på de enkelte særskilte behov som finnes hos barn, unge og voksne, da programmet i hovedsak er rettet mot didaktiske og allmennpedagogiske temaer.

På side 204 i NOU 18 sies det: *”Kunnskapsdepartementet har presisert at kompetansesentrene ikke skal være forskningsinstitusjoner. I den forbindelse vil utvalget vise til at Statped etter dette har brukt betydelige midler på å tilrettelegge for ansattes arbeid med doktorgrader”.*

Bredtvet kompetansesenter stiller spørsmål ved om det er belegg for å si at det er brukt betydelige midler på dette. Alle doktorgrader ved Bredtvet kompetansesenter er eksternt finansiert.

Kapittel 14 – Rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen

Det foreslås i NOUen at:

Retten til spesialundervisning i opplæringsloven § 5-1 erstattes av en rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen. Denne retten utløses når eleven ikke har et tilfredsstillende læringsutbytte. Tilretteleggingen omfatter det mangfold av tiltak som settes verk i form av personellressurser, materielle ressurser og organisatoriske tiltak. (s. 162)

Utvalget foreslår en tilsvarende endring for voksne (Opplæringslovens kap 4A) på s. 162 og s.166.

Bredtvet kompetansesenter er bekymret for å endre nåværende rettighetsformuleringer om spesialundervisning. Vi kan ikke se at det foreligger spesielle grunner som skulle tilsi at en bør bytte ut et godt innarbeidet spesialundervisningsbegrep som foresatte, skole og forvaltning kjenner innholdet i, og vi frykter at dette kan medføre en svekkelse av rettighetene til den enkelte. Vi slutter oss derfor til utvalgsmedlem Bente Hagtvets særmerknad s. 167, 14.6.2.

Det foreslås videre at:

Vedtak om ekstra tilrettelegging i opplæringen kan fattes uten sakkyndig vurdering slik det forutsettes i dagens § 5-3 i opplæringsloven, men basert på barnehagens og skolens egen saksforberedelse, gjort i samarbeid med PP-tjenesten. (s. 162)

Bredtvet kompetansesenter er svært skeptisk til dette forslaget. Tiltakene må ha en grundig faglig forankring og det krever en faglig utredning av særlig kompetente fagpersoner. Konsekvensene i gitte tilfeller kan bli at barn/elever får feil hjelp og/eller at det tar tid før de rette tiltakene kommer i gang. Dette kan komme til å stå i motsetning til den sterke føringen om tidlig innsats.

En annen fare er at ressurssterke foreldre/pårørende i større grad vil nå frem med ønsker og forventninger til skolen enn det mindre ressurssterke foreldre/pårørende kan forventes å gjøre. Det vil i så fall bryte med et overordnet mål om likeverdige opplæringstilbud.

Retten til spesialundervisning er ved to tilfeller i nær fortid foreslått endret og begrenset: Ot.prp.nr 57 (2004-05) og St.meld. nr. 16 (2006-07).

Retten til spesialundervisning er en grunnleggende rettighet og tiltakene som iverettes må ha et solid faglig grunnlag. Forslaget om å erstatte dette med fleksible og mindre byråkratiske prosedyrer, vil gå ut over brukernes rettssikkerhet og mulighet for å få tidlig og riktig hjelp.

Bredtvet kompetansesenter ser det som en svakhet at følgende ikke er nevnt:

Lære- og hjelpemidler

Bredtvet kompetansesenter har gjennom mange år arbeidet systematisk med å samle, utvikle og spre kompetanse til pedagoger i PPT/skole/barnehage, brukere og foresatte /pårørende om pedagogisk bruk av digitale lære- og hjelpemidler. IKT er så vidt nevnt i NOUen. Vår erfaring er at IKT er viktige verktøy som bidrar både til å utvikle og kompensere for mangelfulle ferdigheter hos personer med språk- tale- og lese-/skrivevansker. Det er helt avgjørende at man har et system som kan ivareta og videreutvikle denne kompetansen, slik at informasjon, veiledning og opplæring kommer nær brukerne med særskilte behov. Det vil kunne bidra til at flere får en likeverdig opplæring, og er noe som kan gi god selvtilit, lese- og lærelyst og bedre psykisk helse.

Språk-, tale-, og stemmevanskene hos brukere ved Bredtvet kompetansesenter kan også være av en slik art at de har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK), enten i form av lavteknologiske symbolsystemer eller høyteknologiske hjelpemidler.

Minoritetsspråklige med spesialpedagogiske behov

Bredtvet kompetansesenter bemerker at utvalget ikke har diskutert spørsmål vedrørende minoritetsspråklige brukeres situasjon innenfor det spesialpedagogiske feltet med bakgrunn i at Østberg-utvalget skal levere en innstilling til Kunnskapsdepartementet. Vi er kjent med at heller ikke dette utvalget vil diskutere minoritetsspråklige barn, unge og voksne med spesialpedagogiske behov, da med henvisning til Midtlyng-utvalget.

Minoritetsspråklighet er ingen spesialpedagogisk kategori og bør heller ikke innenfor Statped oppfattes som en egen vanske. Likevel finner vi at NOUen burde ha belyst de spesielle utfordringene denne gruppen møter. Utredning og tiltaksutvikling vedrørende minoritetsspråklige barn, unge og voksne krever først og fremst spesialistkompetanse på det aktuelle vanskeområdet, (for eksempel syn, hørsel, lese- og skrivevansker, spesifikke språkvansker, ADHD, afasi) og i tillegg kompetanse om tospråklighet/minoriteter. Bredtvet kompetansesenter mener derfor at alle Statped-sentre bør bygge opp kompetanse rundt minoritetsspråklige i relasjon til sine aktuelle fagområder. Arbeidet med minoritetsspråklige krever i tillegg kunnskap om kulturelle utfordringer og dette burde vært behandlet av utvalget.

Voksne med spesialpedagogiske behov og rettigheter

Voksnes rettigheter etter Opplæringsloven er nevnt i kapittel 7, men er behandlet tilfeldig i utvalgets arbeid. Dette beklager vi, da praksis i flere kommuner viser at voksne med språk- og talevansker sjelden prioriteres. Vi vil understreke betydningen av det som kommer fram i kapittel 7 om voksnes rettigheter etter sykdom og skade til gjenopptrening av kommunikasjonsferdigheter og lese-, skriveferdigheter.

Vi er glade for og støtter utvalgets forslag om en egen utredning om voksnes behov for spesialundervisning og rettigheter etter Opplæringsloven (s. 166), men vil understreke at spesialpedagogiske behov hos voksne innbefatter *mer enn* de behov som utvalget foreslår utredet ("lesing, skriving, tallforståelse og digitale ferdigheter"). Vi vil også henvise til en viktig utredning foretatt av en interdepartemental arbeidsgruppe, lagt fram i 2001, om voksne med språk- og talevansker ("Talerøret").

Vi ønsker:

Statped bør fungere som et nettverk med "en dør inn" til beste for brukerne. Vi ønsker en fleksibel bruk av hverandres kompetanse og gode rutiner for inntak på tvers og en effektivisering av fellestjenester. For å få til en best mulig bruk av ressurser, ser vi det som ønskelig at det går opp noen retningslinjer for hvilke tjenester som skal være på henholdsvis kommunalt/fylkeskommunalt og statlig nivå, utover det utvalget peker på som høy/lavfrekvent, da dette ikke er egnet til å klargjøre tjenestenivået.

Bredtvet kompetansesenter ønsker en nærmere utredning av Statped i forhold til oppgaver, organisering og dimensjonering.

Oslo 27. november 2009

Sylvia Meyenberg
direktør
Bredtvet kompetansesenter